

TAHIR ÜZGÖR'ÜN KALEMİNDEN

ALİ NİHAT TARLAN

ve

ÂMİL ÇELEBİOĞLU'NUN

DERS NOTLARI

Hazırlayan
Erdoğan Taştan





YAYIN NU: 1935
KÜLTÜR SERİSİ: 1058

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-474-4

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı:

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ÇINAR MATBAACILIK VE YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.

Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han No:34 K:5

Bağcılar / İSTANBUL Tel: (0212) 628 96 00

Sertifika No: 45103

İstanbul - 2023

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Prof. Dr. Tahir Üzgör: 13.05.1945 tarihinde Balıkesir'in Manyas ilçesine bağlı İrşadiye köyünde dünyaya geldi. 1952 yılında Muallim Naci İlkokulunda başladığı ilk öğrenimini 1957 yılında Ulubatlı Hasan İlkokulundan mezun olarak bitirdi. 1960 yılında Karagümrük Ortaokulundan, 1963 yılında da Vefa Lisesinden mezun oldu. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne başladı, 1964 yılında da girdiği imtihanı kazanarak Çapa Yüksek Öğretmen Okuluna dahil oldu. 1967 yılında hem fakülteden hem de Çapa Yüksek Öğretmen Okulundan mezun olan Tahir Üzgör, aynı yıl Edirne Erkek Öğretmen Okulunda göreve başladı. 1971 yılından itibaren dört yıl boyunca Sarajevo Üniversitesi'nin Filozofski Fakültesi'ndeki Oriental Bölümü'nde Türkçe okutmanlığı yaptı. 1975'te Türkiye'ye dönerek Atatürk Eğitim Enstitüsü'ne tayin edildi. Burada, 1978 yılına kadar müdür yardımcılığı görevinde bulundu. Aynı yıl Sivas'ın Kangal ilçesine tayin edildi, bir yıl sonra da Van Milli Eğitim Müdürlüğü emrine görevlendirildi. Bir müddet farklı iş kollarıyla iştigal ettikten sonra 1981 yılında Atatürk Eğitim Enstitüsü'ndeki görevine iade olundu. Eğitim enstitülerinin YÖK'e devredilmesiyle Atatürk Eğitim Enstitüsü de Marmara Üniversitesi bünyesine katılarak Atatürk Eğitim Fakültesi adını aldı. Fakültenin kurucu dekanı Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu'nun teşvikiyle 1982 yılında akademik hayata başlayan Tahir Üzgör, 1985 yılında Prof. Dr. Mehmet Akalın danışmanlığında hazırladığı tezle doktorluk payesini aldı. 1990 yılında doçent, 1995 yılında da profesör oldu.

Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi'nde emekli olduğu 2002 yılının nisan ayına kadar görev yaptı. Buradaki görevi sırasında bir yandan da Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Trakya Üniversitesi ve Mimar Sinan Üniversitesinde birer sömestr ders verdi. Akademik hayatı boyunca çeşitli idari görevlerde de bulunan Tahir Üzgör, evli ve üç erkek çocuk babasıdır.

Kitapları

- 1) *Eğitim Enstitüleri İçin 17, 18, 19. Yüzyıl Eski Türk Edebiyatı (3. Sınıf)*, İstanbul, 1978.
- 2) *Edebiyat Bilgileri*, Veli Yayınları, İstanbul, 1983.
- 3) *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1990.
- 4) *Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Dîvân'ı ve Metnîn Bugünkü Türkçesi*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1991.
- 5) *Yûnus'tan Fuzûlî'ye*, Mvt Yayıncılık, İstanbul 2011.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	9
NOTLARA DAİR	11
KISALTMALAR	15
ALİ NİHAT TARLAN'IN DERS NOTLARI.....	17
ÂMİL ÇELEBİOĞLU'NUN DERS NOTLARI.....	79
EDEBÎ BİLGİLERİ VE EDEBİYAT TARİHİ	140
KAYNAKÇA.....	169
DİZİN	173

ÖN SÖZ

Osmanlı coğrafyasında uzun asırlar boyunca varlığını devam ettiren klasik Türk şiiri, değişen kültür ve medeniyet algısıyla birlikte günümüzde daha dar bir kesimin ilgilendiği bir edebiyat hâline gelse de bütün ihtişamıyla hâlâ karşımızda sapasağlam durmaktadır. Sahip olduğu güçlü edebî ve kültürel birikime rağmen bu geleneğe ait metinlerin günümüzde nispeten sınırlı bir kitleye hitap ediyor olmasının muhakkak birçok sebebi bulunmaktadır. Kültür ve medeniyet değişimiyle birlikte, sosyal hayatta, edebî gelenekte, hayata ve olaylara bakışta yaşadığımız büyük değişimler şüphesiz ki hem bu edebiyata ait metinlerin anlaşılmasını güçleştirmiş, hem de onlara olan rağbeti azaltmıştır. Buna rağmen son yıllarda özellikle akademik çevrelerde bu şiir geleneğinin anlaşılmasına, anlam ve hayal dünyasının aydınlatılmasına yönelik önemli çalışmalar yapıldığı da göz ardı edilemez. Önemli bir kısmı klasik metin şerhi geleneğinden hareketle hazırlanan bu çalışmaların bir kısmında da modern edebî yaklaşımlardan faydalandığı, böylece klasik şiire yönelik farklı bakış açılarının ortaya konduğu dikkati çekmektedir. Şüphe yok ki bütün bu çalışmalar klasik şiir geleneğimizin ne kadar güçlü ve göz ardı edilemez bir hüviyete sahip olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Elinizdeki kitap da bu anlama çabasının ürünü olarak ortaya çıktı. Klasik Türk edebiyatı sahasının önde gelen hocalarından Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan ve Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu'unun derslerinde Prof. Dr. Tahir Üzgör tarafından tutulan notların bir araya getirilmesiyle oluşan bu çalışmanın klasik Türk şiirinin anlaşılmasında bir boşluğu dolduracağı inancındayız. Ali Nihat Tarlan'ın ders notları Tahir Üzgör Hoca'nın lisans eğitimi, Âmil Çelebioğlu'nun ders notları ise doktora eğitimi yıllarında tuttuğu notları ihtiva etmektedir. Ülkemizde metin şerhi çalışmalarının başlayıp gelişmesinde oldukça önemli bir role sahip olan Ali Nihat Tarlan ve Âmil Çelebioğlu'na ait bu notlarda ele alınan şiirlerin klasik şerh metoduyla şerh edildi-

ği görülmektedir. Klasik şiir geleneğimizin başta Kadı Burhaneddin, Ahmed-i Dâ'î, Fuzûlî, Bâkî, Nev'î, Taşlıcalı Yahyâ, Şeyh Galib olmak üzere önde gelen birçok şairine ait gazel ve beyitlerin şerhini ihtiva eden notlarda zaman zaman Sa'dî-i Şîrâzî ve Sâ'ib-i Tebrîzî gibi Fars edebiyatına ait şairlerin şiirlerine de yer verildiği dikkati çeker. Bu yönüyle kitap, klasik Türk ve İran edebiyatlarının edebî gelenek bakımından yakınlıklarını da ortaya koyan bir belge niteliğindedir.

Kitabın önemli bir kısmı farklı şairlere ait şiirlerin şerhini, bir kısmı ise edebî bilgileri ihtiva etmektedir. Edebî bilgilere dair notlar, Tahir Üzgör hocanın Âmil Çelebioğlu'nun doktora dersleri esnasında tuttuğu notlara dayanmaktadır. Kitaptaki bu bölüm, klasik Türk şiiri alanında özellikle lisansüstü seviyede eğitim görmek isteyen genç araştırmacıların sahip olmaları gereken temel müktesabata ihtiva etmesi bakımından son derece önemlidir.

Bu çalışma, Tahir Üzgör hocanın yıllar önce tuttuğu notların günümüz okuyucusuna, özellikle de kültür ve edebiyat tarihiyle ilgilenen genç araştırmacılara ulaşması amacıyla hazırlandı. Kitap hazırlanırken notlardaki muhteva ve üsluba sadık kalma adına azami dikkat gösterildi ve eksiksiz bir metin ortaya konmaya çalışıldı. Buna rağmen bazı eksik ve yanlışların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Görülen eksiklerin giderilmesi, yanlışların düzeltilmesi adına yapılacak her türlü eleştiri, bizim için takdire değerdir.

Erdoğan Taştan
İstanbul 2022

NOTLARA DAİR

Elinizdeki kitap farklı yıllarda Prof. Dr. Tahir Üzgör tarafından kaydedilmiş iki ayrı defterdeki ders notlarının bir araya getirilmesiyle ortaya çıktı. Defterlerden ilki Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan'ın İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde verdiği dersleri ihtiva etmektedir. Buradaki ders notları birinci sınıfın 1. ve 2. dönemiyle 3. sınıfın 1. döneminde anlatılan dersleri kapsamaktadır. Defterde birçok dersin işleniş tarihi düzenli bir şekilde belirtilmiş olup kaydedilmiş ilk ders 8 Kasım 1963 tarihini taşımaktadır. Ancak Tahir Üzgör Hoca'nın Edebiyat Fakültesi'ne başladığı bu ilk sömestrde dersler bu tarihten önce başlamış olmalıdır. Toplamda üç dönem boyunca anlatılan derslerin yer aldığı defterde birinci sınıfın 1. dönemi, 08.11.1963 ila 17.01.1964, 2. dönemi 06.03.1964 ila 22.05.1964, 3. sınıfın ilk dönemi ise 12.11.1965 ila 25.12.1965 tarihlerini kapsamaktadır.

Elimizdeki ders notlarına göre Ali Nihat Tarlan ilk iki dönemde Ahmed-i Dâ'î'ye ait şiirleri şerh etmiştir. Bu şiirlerden sekizi gazel, ikisi de kasidedir. Ancak bu metinlerden özellikle kasidelerin bazı beyitlerinin şerh edilmediği de görülmektedir. Üçüncü sınıfın ilk döneminde ise Fuzûlî, Şeyh Galib, Kadı Burhâneddin ve Sâ'ib-i Tebrîzî'nin şiirleri ele alınmıştır. Fuzulî'nin Gül Kasidesi, Şeyh Galib'in Sâki-nâmesi'nin 5. ve 6. bentleriyle bir gazeli, Kadı Burhâneddin ve Sâ'ib-i Tebrîzî'nin ikişer gazeli bu dönemde şerh edilen şiirlerdir. Ayrıca dönemin sonunda Kadı Burhâneddin'e ait bir gazelin şerhine başlanmışsa da sadece ilk beyti tamamlanabilmiştir. Bu dönemde Ali Nihat Tarlan'ın edebiyat tarihinde usûle dair dersler verdiği de görülmektedir.

Âmil Çelebioğlu'nun doktora derslerinde tutulan diğer defter ise metin şerhi ve edebî bilgilere dair notların yer aldığı iki farklı bölümden oluşmaktadır. Defterdeki notların iki farklı derste anlatılan konuları ihtiva ettiği anlaşılmaktadır. Her iki bölümde de derslere başlama tarihi 13.10.1983 olarak kaydedilmiş, metin şerhi bölümünde ikinci hafta için de tarih konmuş ve defterde bunlardan

başka herhangi bir tarihe yer verilmemiştir. Bu yüzden notlardan hareketle derslerin hangi tarihlerde yapıldığını ve ders döneminin tam olarak ne zaman bittiğini tespit etmek mümkün olamamaktadır. Şerh derslerine Zâtî'nin bir beytinin şerhi ile başlanmış, sonraki haftalarda Kadı Burhâneddin Divanı'nda yer alan 1. ve 187. gazellerin şerhiyle devam edilmiştir. Bu gazellerin şerhinin daha önce iki farklı makale ile aynı gazelleri ele alan Ali Nihat Tarlan'ın şerhiyle büyük oranda aynı olduğu görülmektedir. Sonraki derslerde ise bir gazelin bütünüyle şerhi yerine muhteva bakımından birbirine yakın ancak farklı şairlere ait çeşitli beyitlerin veya bentlerin şerh edildiği görülmektedir. Notlarda şiirleri ele alınan şairler şunlardır: Zâtî (1 beyit), Kadı Burhâneddin (2 gazel), Fuzûlî (23 beyit, 1 bent), Sünbülzâde Vehbî (1 beyit), Muhibbî (1 mısra, 1 beyit), Nâ'ilî (1 beyit), Nâhid (1 beyit), Nahîfî (2 beyit), Necâtî (1 beyit), Nedîm (12 beyit), Taşlıcalı Yahya (15 beyit), Şeyh Galib (4 beyit, 2 bent), Yazıcıoğlu Mehmed (2 beyit), Bursalı İsmâil Hakkı (1 beyit), Nev'î (16 beyit), Eğrikapılı Mehmed Râsim (1 beyit), Nâşid (1 beyit), Vusûlî (2 beyit), Hâfız-ı Şîrâzî (1 beyit), Sa'dî-i Şîrâzî (8 beyit, 1 kıt'a), Hüseyin-i Baykara (1 beyit), Enderunlu Vâsîf (1 bent), Alî Şîr Nevâyî (7 beyit), Lutfî (2 beyit), Hayâlî (1 beyit). Notlarda ayrıca Vusûlî ve Bâkî'ye ait "görsünler" redifli iki gazelin metnine de yer verilmiştir.

Edebî bilgiler bölümünde ise "divan" kelimesinin anlamları, divan edebiyatının dinî ve lâdinî kaynakları, tezkireler ve diğer biyografik kaynaklar, Osmanlı tarihleri ve tarihçileri, nazım şekil ve türleri gibi çok geniş konulara değinilmiştir. Özellikle divan edebiyatının kaynakları bölümünün oldukça teferruatlı bir biçimde ele alındığı görülmektedir. Notların bu bölümü divan edebiyatı sahasına ilgi duyan araştırmacıların sahip olması gereken temel bilgileri ihtiva etmesi bakımından kanaatimizce oldukça önemlidir.

Muhteva açısından birbirinden farklı olan defterler, tek bir kalemle yazılmış olmalarına rağmen farklı zamanlarda kaydedilmelelerinden dolayı şekil, kompozisyon ve imla bakımından bazı farklar taşımaktadırlar. Bu farklılardan en dikkat çeken Ali Nihat Tarlan'ın derslerinde tutulan defterde gazel, beyit ve şiir parçalarının Latin harfleriyle, diğer defterde ise Arap harfleriyle yazılmış olmasıdır.

Ders notları bir kitap hâlinde hazırlanırken bu tür farklılıklar dikkate alınarak notlar arasındaki birliği sağlamak adına muhtevaya müdahale edilmeden bazı tasarruflarda bulunuldu. Buna göre notlarda ele alınan metinler bu çalışmada hem Arap hem de Latin harfleriyle verildi. Genel okuyucu kitlesi yanında özellikle Türkoloji bölümlerinde okuyan öğrencilerin de kitaptan istifade edebilmesi için metinler Latin harflerine transkripsiyon alfabesi kullanılarak aktarıldı. Ayrıca beyitler şerh edilirken şerhin başında anlamı verilen kelimeler de aynı amaçla transkripsiyon alfabesiyle yazıldı.

Ele alınan gazel ve beyitlerin şairleri ders notlarında büyük oranda belirtilmiş durumdaydı. Bu metinlerin ait oldukları eserler ve buldukları sayfa numaraları da tespit edilerek tamamen şerh edilen gazelerde dipnotta, müstakil olarak ele alınan beyitlerde ise beytin altında parantez içinde verildi.

Özellikle özel isimlerin yazılışı ve uzun ünlülerin uzatma işaretiyle gösterilmesi noktasında ders notlarında bazı farklı imla uygulamaları göze çarpmaktaydı. Elinizdeki kitapta notların imla anlayışı esas alınarak bu tür farklılıklar giderilmeye ve mümkün olduğunca imlada birlik sağlanmaya çalışıldı.

Ali Nihat Tarlan'ın üçüncü sınıftaki derslerinde bir şiiri tamamen bitirip bir diğerine geçmek yerine aynı anda birkaç farklı şiiri ele aldığı anlaşılmaktadır. Bundan dolayı da bir şiire ait beyitlerin ders notlarında farklı yerlerde kaydedildiği görülmektedir. Notlar yayıma hazırlanırken kopukluğu önlemek ve istifadeyi kolaylaştırmak adına aynı şiire ait farklı tarihler altında kaydedilmiş beyitleri bir araya toplama ve derslerin işleniş tarihlerinde kimi zaman kronolojik sıranın bozulmasına yol açsa da şiirlerde bütünlüğü sağlama yoluna gidildi.

Yine Ali Nihat Tarlan'ın işlediği bazı beyitlerde, yayımlanmış divanlardakilerden farklı okuma ve anlama tercihleri olduğu görüldü. Önemli olduğu düşüncesiyle, nüsha farkını aşan bu tür farklı tercihler tespit edilebildiği oranda dipnot ile gösterildi. Yine notlardan istifadeyi kolaylaştırmak adına gerekli görülen yerlerde dipnotlara başvuruldu.

Ders notlarında kültür ve edebiyat tarihimiz açısından önemli olan çok sayıda eser ve şahıs ismine yer verildiği görülmektedir. Kitabın sonuna eklenen eser ve şahıs adları diziniyle çalışmadan kolayca istifade edilmesi amaçlandı.

Bütün bu özellikleriyle kitabın klasik şiirimiz ve kadim kültürümüzün anlaşılması noktasında önemli bir boşluğu doldurması ve yeni çalışmalara zemin hazırlaması amaçlandı. Bu tür çalışmaların hazırlanmasında titizlik gösterilse de eksik ve hataların bulunması kaçınılmazdır. Eksikleri giderip hataları düzeltecek her türlü tavsiye bu çalışmalar için göz ardı edilemez bir ihtiyaçtır.

ALİ NİHAT
TARLAN'IN
DERS NOTLARI

BİRİNCİ SÖMESTR NOTLARI

08.XI.1963/Cuma

AHMED-İ DÂ'Î

XIV. yüzyıl şairidir. Fetret Devrinde (1402-1413) Şehzâde Süleymân'la birlikte Bursa'da yaşamıştır. Bu asırda divan edebiyatı henüz yeni yeni teessüs etmeye başlamıştır.

Ahmed-i Dâ'î, kendinden sonraki iki üç asra etki etmiş lirik bir şairdir. Eserleri fotokopi hâlinde basılmıştır¹.

KASİDE²

Mef'ûlü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün

وقت صبوح عزم می خوش گوار قیل
عیشک بناسنی می ایله استوار قیل
طور سن دخی مساعدت روزگار قیل
آداب صحبتی دخی خوش شاهوار قیل

ساقی اساس عیشمزی استوار قیل
عمرک بناسی عیش ایله محکم درر ولی
کوردک سکا مساعد اولور وقت روزگار
آلات مجلسی قمو کوکجک شهانه دوز

Sâķi esâs-ı 'ayşümüzü üstivâr kıł

Vaķt-i şabûh 'azm-i mey-i hoş-güvâr kıł

'Ömrüñ binâsı 'ayş ile muķkendürür velî

'Ayşüñ binâsını mey ile üstivâr kıł

¹ Ali Nihat Tarlan, Ahmed-i Dâ'î'nin şiirlerini şerh ederken İsmail Hikmet Ertaylan tarafından yayımlanan ve şairin eserlerinin tıpkıbasımını ihtiva eden eserden yararlanmıştır. (Bk. İsmail Hikmet Ertaylan, *Ahmed-i Dâ'î Hayatı ve Eserleri*, Üçler Basımevi, İstanbul, 1952). Ele alınan şiirlerin bu eserin kaçınıcı sayfasında yer aldığı da ders notlarında belirtilmiştir. Bu yayındaki, dolayısıyla notlardaki şiirlerin bazılarının Mehmet Özmen tarafından yayımlanan divan neşrindeki şiirlerle bazı farklılar gösterdiği dikkati çekmektedir. (Bk. Mehmet Özmen, *Ahmed-i Dâ'î Divanı -Metin, Gramer, Tıpkıbasım-* TDK Yayınları, Ankara, 2001)

² Ertaylan 1952: 15-19; Özmen 2001: 13-17.

**Gördüñ saña müsâ'id olur vaqt-i rûzigâr
Tır sen dağı müsâ'adet-i rûzigâr kıl
Âlât-ı meclisi kamu göğçek şehâne düz
Âdâb-ı şohbeti dağı hoş şâh-vâr kıl**

Lügatler:

‘Ayš: Yemek, içmek.

Esâs: Temel.

Hoş-güvâr: Tadı hoş olan.

Sâ'id: Kol (Müsâ'id: Yardımcı).

Ƙamu: Bütün.

Üstüvâr: Muhkem, dayanıklı.

Velî: Fakat.

Vaqt: An, şuurun bir hâli, anı.

Tırmak: Ayağa kalkmak.

Göğçek: Güzel.

Kasîdenin Manası:

Ey sâkî, zevk ve hayâtımızın temelini muhkem kıl! Sabah içilen şarap vaktinde tatlı olan şaraba azmet!

Ömrün binası zevk ve hayat ile kuvvetlenir; fakat zevkin binasını şarap ile muhkem kıl!

Sana yardım eden günlerin anını görürsen hadi kalk hayata yardım et!

Meclisin âletlerini tamam, güzel ve şâhlara lâyük kıl! Arkadaşlığın usûlünü şâhlara lâyük kıl!

İzah:

Âlât-ı meclis (Meclisin aletleri): Su kenarı, ağaç gölgesi, yeşillik, şarap, sâkî, sevgili ve mutrib.

15.XI.1963

هر صبح باغه عبرت ایچون بر گذار قیل

فصل بهار کجدی دیو قومه عشر تک

Faşl-ı bahār geçdi diyü kıoma 'işretüñ
Her şubḥ bâğa 'ibret için bir güzār kııl

Bahar zamanı geçti diyerek sakın zevk ü sefânı bırakma; her sabah vakti ibret için bahçeden bir kere geç.

XIV. asır kasidelerinde daima bir nasihat tarafı hakimdir.

'İşret kelimesi bu asır içinde "insanca, görerek, duyarak yaşamak" manasına alınmalıdır. Mana olarak 'ibret, bir şeyin sebebini görüp ondan bir netice çıkarmak manasına olacaktır. Kelimeler yalnız lügatlerdeki manalarına göre kullanılmaz. Sanatkârın eline geçen bir kelime çeşitli renkli manalar alır. 'İşret kelimesi yalnız şarap içmek manasına alınmaz. Ancak 'işreti yukarıda işaret edilen manaya almalıdır. 'İbret kelimesi bu kelimeyi değiştirerek hayvanî zevkler manası olmaktan çıkarıyor.

اول مهره جان ولایتی نوبهار قیل

باد خزانی دوت که نسیم صبا کلور

Bād-ı ḥazānı dut ki nesīm-i şabā gelür
Ol mihre cān vilāyetini nev-bahār kııl

Sonbahar rüzgârını sabah rüzgârı gibi esiyor farz ederek o muhabbete can mülkünü ilkbahar kııl.

Mihricān/Mihrigān: Nevruzdan sonra Mecûsilerin en büyük bayramı.

Tasavvufî Esas: Kâinatta katiyyen kötü ve çirkin yoktur. Dört mevsimin her birinin ayrı güzellikleri vardır. O mihre, yani o sevgi uğruna can mülkünü ilkbahar gibi kılarak zevk ve muhabbetle sonbahar rüzgârını karşılayacaksın. O sevgi, tanrı sevgisidir. Bir oyun vardır: Mihrigân sonbaharın başlangıcıdır. Her ayın on altıncı günüdür. Musiki faslında da mihrigân vardır. Buna göre *mihre cān*, sonbahar rüzgârı olarak alınmıştır ve kelime oyunu yapılmıştır.

انى صبا صنوب نفسن مشگبار قيل

باد شمال اکرچه که کافور یغدورر

***Bād-ı şimāl egerçi ki kâfūr yağdurur
Anı şabâ şanup nefesin müşg-bâr kıl***

Kâfūr: Bu edebiyatta beyazın son mertebesidir; zıddı müşgdür. Burada siyah ve beyazın teşkil ettiği tezat sanatı vardır.

Eğer şimâl rüzgârı her ne kadar kar yağdırırsa sen onu bahar rüzgârı olarak telakki et, onun nefesini mis yağdıran şekilde san.

بلبل کوزینی بو هوسه انتظار قيل

گل جبّه سنی اول فرحه چاک ایدرسه سن

***Gül cübbesini ol feraha çäk iderse sen
Bülbül gözünü bu hevese intizâr kıl***

Gül kendi cübbesini bu ferah uğruna parçalarsa sen bülbül gözünü bu hevese bakar kıl. Gül soyunup güzelliklerini ortaya koyarsa sen de bülbül gözünü sevgilisinin güzelliklerini seyretmek için o aşk uğruna bir bakış hâlinde koy.

19.XI.1963

زلفن بنفشه دوت یاکنن گلعدار قيل

يارك جمالی باغنی هر دم تفرّج ایت

***Yârüñ cemâli bâğını her dem teferrüc ét
Zülfin beneşşe dut yañağın gül-‘izâr kıl***

Zülfin: Onun zülfü.

Teferrüc: Gönül açılması (burada “temâşâ et” manasına).

Dut: Farz et.

Beneşşe: Menekşe.

Yârin güzellik bağını her an temâşâ ederek saçlarını menekşe, yañağını da gül yanak farz et.

19. yüzyıla kadar saçlar her şeye benzetilir. Menekşe koyu renklidir, darılmış bir insan misali başı öne eğiktir. Bundan dolayı dargındır. Haricî âlemden sanatkâr kendi eserine birtakım maddeler alır; bu maddeler bize sanatkârın muhitini, görüşünü anlatır. Her sanatkâr bir kelimeyi ayrı ayrı görüş tarzlarında kullanır. Bu da psikik hâllerin farklı olmasından dolayıdır. Gül bu edebiyatta daima yanak için kullanılır.

ÂMİL
ÇELEBİOĞLU'NUN
DERS NOTLARI

13.10.1983

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

مرغ زرین پر زمرد آشیان لؤلؤ غدا بال آجوب اوچمق دیلر هر صبح کویکن یکا

Murğ-ı zerrîn-per zümür-rüd-âşiyân lü'lü'-gıdâ
Bâl açup uçmak diler her şubh küyuñdan yaña

(Zâtî; Tarlan 1967: 2)

Murğ: Kuş, horoz.

Bâl: Ar. gönül; T. bal; Fars. kanat.

Tasavvufta kalbin iki yönü vardır:

a) hayra → gönül

b) şerre → nefis

Kalpten hatta gönülden dahi “kan”ı tedâî etmeliyiz. “Su” dendiğinde Vâmık u Azrâ’yı tedâî etmeliyiz.

Su: → Hz. Peygamber (Rahmet)

Su: → Hz. Nûh

Harfler “âbî, nârî, hevâyî, hâkî” olmak üzere dört gruba ayrılırlar.

“Yuvası zümürüt, gıdası inciler olan altın kanatlı kuş her sabah kanat açarak senin küyundan yana uçmak diler.”

Kuş → Güneş mazmununu vermektedir. Çünkü “zümür-rüd-âşiyân”, sabah gökyüzünü; “lü'lü'-gıda”, yıldızları vermektedir. (Güneşin doğduğunda çiy tanelerinin erimesi)

Gökyüzü → Atlas; bununla inci gelebilir.

“Yuvası zümürüt gibi sabah gökyüzü, gıdası inci gibi yıldızlar olan altın kanatlı güneş kuşu...”

Gökyüzü: Âlem-i ulvî, letâfet âlemi, rahmet âlemi.

Yeryüzü: Âlem-i süflî, kesâfet âlemi, tevazu âlemi.

20.10.1983

KADI BURHÂNEDDİN

GAZEL⁴⁶

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1) طولدی بو عالمه یینه بزدن ندای عشق کولده قوپالی صنما بر صفای عشق

Gönülde kopalı şanemâ bir şafâ-yı 'ışık
İoldı bu 'âleme yine bizden nidâ-yı 'ışık

عشق : Sarmaşık.

صفا : Temizlik × Keder

Kop-: Zuhûr etmek.

Biz: İslâm, Müslümanlık.

“Ey put (gibi olan sevgili)! Gönülde bir aşk safâsı kopalı yine bu âleme bizden bir aşk nidası doldu.”

Bu beyitte “gönül” ve “aşk” iki mücerret ve mutlak mefhumdur. Gönül, tasavvufta bâtınî idrakin merkezidir. Gönülde aşk safâsının zuhûru, aşkı mâsivâdan, yani maddeden tecrit etmek demektir. Gönül, mâsivâdan mücerret olunca saf, yani bulanmaktan (kederden) kurtulmuş olur. “Sanem” kelimesi bir bakımdan “mabud” manasında, bir bakımdan Hristiyanlık dolayısıyla kullanılmıştır. Bir sesin âlemi istila etmesi, şahsî bir heyecanın büyütülmüş şekli olmaktan çok uzaktır. Aşk nidasının âleme dolması, birinci mısırda ses veren bir şeyin mevcudiyetini gösterir. Evvelce pek sessiz ve sönük olan bir mefhumun şairin mensup olduğu bir cemiyette inkişâf ve tekâmül ettiği sarahaten iddia olunuyor. Burada “safâ-yı aşk”, yani mâsivâdan tecerrüd fikrinin zuhuru, şairin mensup olduğu cemiyetten ayrı ve ondan önce gelmiş bir din veya fikir dairesine istinat ettiriliyor.

İlk mısırda şu karinelerle Hristiyanlık bahis mevzuudur. O zamanki tasavvufî telakkiye göre mâsivâdan tecerrüdün timsali Hz. İsa'dır. Binaenaleyh, tasavvufun Hristiyanlıkta mevcudiyeti kabul edili-

⁴⁶ Kadı Burhanettin Divanı -Tıpkıbasım- 1943: 1; Ergin 1980: 1.

Bu gazelin başladığı sayfanın başında “Oğuzların Salur boyundan Kadı Ahmed Buraneddin 1344-1398 (Kayseri). Divan: 1943 TDK Tıpkıbasım. 1980 M.Ergin” bilgisi yer almaktadır. Bu gazelin şerhinin daha önce gazeli bir makale ile ele alan Ali Nihat Tarlan'ın şerhi ile büyük ölçüde aynı olduğu görülmektedir. (Bk. Tarlan 1958: 8-15). Aynı durum Kadı Burhâneddin'in sonraki gazeli için de geçerlidir. Âmil Çelebioğlu'nun bu iki gazeli Ali Nihat Tarlan'ın makalelerinden hareketle işlediği anlaşılmaktadır.

yor. Bu mısradaki Hristiyanlığın üç hususiyeti zikrediliyor: 1. Gönül: Şekli ve içindeki "süveydâ" dolayısıyla divan edebiyatında "ceres"e (çana) benzetilmiştir. Çünkü çan, şeklen kalbe benzer ve içindeki dili de nokta gibidir. Bu da gönüldeki en derin idrak merkezi olan "süveydâ"dır. Esâsen âleme ses dolunca birinci mısradaki da ses veren bir şeyin mevcudiyeti bu edebiyatın esas kaidelerindedir. 2. Sanem: Put, kiliselerde bulunur. 3. Safâ-yı aşk: Tecerrüdü ihtiva ettiği için Hz. İsa'ya işaretir.

Gönlü cerese şu sebepten benzetiyoruz: İkinci mısradaki âleme ses doluyor. Bu ses çanın sesidir. Birinci mısradaki Hristiyanlığı görmemiz, ikinci mısradaki "yine bizden" kaydının manasını layığı ile verebilmek içindir. Çünkü, birinci mısradaki Hristiyanlığı üç esaslı unsur ile görünce aşk nidasının yine bizden, yani İslâmî tasavvuftan intişar ettiğini anlamak zaruretindeyiz. O hâlde şair, şunu demek istiyor: Mâsivâdan tecerrüd fikri gönülde zuhur edeli beri, ki bu zuhur Hristiyanlık dini ile başlar, aşk nidasını bu âleme yine bizler, yani Müslümanlar doldurduk. "Ey tapınılacak kadar güzel olan sevgili, çan gibi kalbimizde bir aşk safâsı meydana geleli (gönlümüz temizleneli)..."

"Gönlümüz mâsivâdan kurtulalı..."

"Biz vahdete aşk yoluyla ulaşalı..."

"Gönlümüzde ehadiyyet sırrı tecelli edeli..."

Ağaçlardan çınar, kabukları her yıl döküldüğü için (terk) Hz. İsa gibi tecerrüdün sembolüdür.

İkinci mısra: Müslümanlardan âleme sevgi nidası doldu.

Sıbgatullâh: Allah'ın küpü, Hz. İsa'nın bir vasfı. Her ne atarsan aynı, tek renkte çıkar. Aşk-hubb. Habibullah × Hz. İsa

2. بکزر بو درده که کرک اولور دوای عشق

بو دردمک دواسینه عقل ایدمیز علاج

***Bu derdümüñ devâsına 'aql édimez 'ilâc
Beñzer bu derde ki gerek olur devâ-yı 'işk***

Derd: Belâ → Aşk

Mübtelâ: Aşk belâsına tutulmuş.

'Aql: Bukâğı, ayağa bağlanan ipi tespit eden âlet, *'ikâl*'dan gelir.

akl × aşk

↓ ↓

Cibrîl Hz. Peygamberimiz

"Bu derdimin tedavisine akıl ilaç edemez; öyle görünüyor ki bu derde aşkın tedavisi lazımdır."

Dert, metafizik hakikate ermek (vuslat) heyecanıdır. Akıl, muayyen prensipler dahilinde hareket ettiği için bu derûnî ihtiyaca cevap veremez. Akıl, madde âleminin haricine çıkamaz. Bu metafizik derdi ancak aşk tedavi edebilir. Çünkü o, meçhule karşı bütün melekelerin seferber olması demektir. Bu derûnî ıstıraba ancak o cevap verebilir. Tasavvufta akıl ile aşkın taarruzu malum ve meşhurdur. Fuzûlî de:

*Men 'akıldan isterem delâlet
'Aklum maña gösterür çalâlet (Fuzûlî, Onan 1956: 10)*

diye akıldan şikâyet ve

*'Işk imiş her ne var 'âlemde
'İlm bir kı̄l ü çâl imiş ancak (Fuzûlî; Akyüz vd. 1958: 485)*

diyerek aşka dehalet etmiştir. Çünkü bu aşk bir kimyadır ki kanı, yani maddeyi bir su hâlinde eritip gözden akıtır. Ruhu, maddeden tasfiye eder. Ve tabii beyaz, dertsiz bir yüzü dert ile sapsarı bir hâle getirir. Onu altın gibi değerlendirir. Görülüyor ki metafizik derdin ilacı yine aşk derdidir. Sarı yüz üzerinde kırmızı gözyaşı âşıklık nişanıdır ki bunu daha sonra “gül-i ra'nâ” tabiri ile ifade etmişlerdir.

3. قانى كوكلده صو و كوزمك ياشنى قان بکزم کومشئن التون ايدر کیمیای عشق

***Kanı gönülde şu vü gözümüñ yaşını kan
Beñzüm gümüñin altun éder kîmyâ-yı 'ışk***

Sîmyâ: İllüzyonizm.

Kîmyâ: Madenleri altına çevirme ilmi, bulunmaz şey, ele geçmez.

Kan: Maddi hayat, renkli olması dolayısıyla şuhûd âlemi, televvün âlemi.

Âlem-i bî-reng: Âlem-i vahdet.

Gözyaşı: Kesret.

Yüz, beyaz (gümüş) veya sarı (altın) rengindedir.

Sararmak: Aşkın çoğalması, olgunluk, kemâl işareti; (buğday ve bitkilerde) sararma zevâlin başlangıcı, kemâlin müntehası.

“Rabbin yarattığı âlemin en güzel birası.” diye İncil’de bira ile su kastedilmektedir.

Altın: Güneş → Hz. İsâ

Gümüş : Ay.

(Verem, balmumunun yakılmasından elde edilen isle tedavi edi-

DİZİN

(Eser ve Şahıs İsimleri)

A

A. Adnan Adıvar 152
Abdülbâkî Sa'dî 166
Abdülkadir Karahan 146
Abdülvâsî Çelebi 145
Âdâb-ı Zurafâ 160
Âdem 143
Âdile Sultan 147
Âgâh Sırrı Levend 149
Ahdî 158
Ahmed Cevdet 160
Ahmed Cevdet Paşa 143
Ahmed Hamdi Akseki 146
Ahmedî 104, 144, 148, 149, 152, 155,
158
Ahmed-i Bicân 150
Ahmed-i Dâ'î 19, 34, 48, 104, 158
Ahmed-i Fakîh 150
Ahmed-i Karahisarî 153
Ahmed Nazif 165
Ahmed Paşa 158
Ahmed Resmî 165
Ahmed Rifat 164, 165
Ahmed Şemseddîn-i Karahisarî 153
Ahmet Hamdi Tanpınar 140
Ahmet Topaloğlu 143
Ahterî 155
Ahter-i Kebîr 153
Ahter-i Sagîr 153
Akşemseddîn 140, 146, 153
Alaeddin Paşa 163
Alemdâr Mustafa Paşa 164
Ali b. Bâlî 163
Ali bin Yahyâ es-Sûfî 153
Ali Cemâlî 156, 167
Ali Emîrî 160, 161
Ali Enver 162
Ali Genceli 145
Ali Osman 142

Ali Şîr Nevâyî 135, 136, 137, 146, 157
Amasyalı İbrâhîm b. Ahmed 162
Âmil Çelebioğlu 144, 149, 153
Ârif Hikmet Tezkiresi 161
Arüz-ı Türki 156, 167
Âsâfnâme 150
Âsâr-ı Kemâl 146
Âşık Çelebi 159, 160, 163
Âşık Paşa 158
Âşık Paşazâde Tarihi 165
Avârifü'l-Ma'ârif 156
Ayıntablı Mehmed Münib 164
Âyîne-i Zurafâ 165
Ayvansarayî Hâfız Mehmed 152
Azrâ 81

B

Babanzâde Ahmed 146
Bağçe-i Safâ-endüz 161
Bağdatlı Abdülfettah Şefkatî 164
Bahâristân 63
Bahrü'l-Garâ'ib 155
Bâkî 38, 118, 131, 157
Balıkesir Şehrengîzi 149
Bedâyi'u'l-Vasat 136
Bedii Şehsüvaroğlu 152
Behcetî Seyyid İbrâhîm 164
Behçet Kemal Çağlar 143
Belkîs 128
Beyânî Tezkiresi 159
Bezm ü Rezm 86
Birgivi Mustafa Efendi 159
Buhtunnasr 103
Burhân-ı Kâtrı' 155
Bursalı Belîğ 150
Bursalı İsmâil Hakkı 110, 146, 147
Bursalı Mehmed Tahir 162
Bursalı Seyyid İsmâil Belîğ 160
Büyük Türk Lügati 167

C

- Câmî 63
 Câmî'ü'l-Envâr 143
 Cavid Ahmed 164
 Cebrâil 118
 Cem Sultan 157, 158, 159
 Cenâb-ı Peygamber 55
 Cezerî 142
 Cibrîl 83
 Cihân-nümâ 166

Ç

- Çelebi Mehmet 145

D

- Damat İbrâhîm Paşa 160
 Davud Fatin Efendi 161
 Davud İbn-i Yûsâ 143
 Defter-i Ahbâr 166
 Dehhânî 157
 Dekâiku'l-Hakâ'ik 155
 Delâ'il-i Hayrât 144
 Dersâadet 150
 Derviş Ahmed Âşîkî 165
 Devetoğlu Yûsuf 142
 Devhatü'l-Meşâyih 164
 Devhatü'n-Nukabâ 165
 Devletşâh Tezkiresi 157
 Dih Murg 146
 Dilaver Ağazâde Ömer Vahid 163
 Dîvân-ı Bâkî 140
 Dîvân-ı Hümâyûn 143
 Dîvânü Lügâti't-Türk 140
 Diyarbakırlı Ahmed Mürşidî 151
 Dukakinzâde Ahmed 112
 Dürr-i Mekkûn 150

E

- Ebussuûd 147
 Edebiyat Lügati 156, 167
 Edirneli Abdurrahman Hibrî 166
 Edirneli Güftî 160
 Edirneli Mehmed Mecdî 162

- Edirne Şehrengizi 149
 Eğrikapılı Mehmed Râsim 129
 El-Hadâ'ik 162
 El-Ikdu'l-Manzûm fi Zikri Efâzılı'r-Rûm
 163
 Elvan Çelebi 157
 Enbiyânâme 143
 Enderunlu Vâsif 135
 Enver Tunca 145
 Erbaîn Hadîs 146
 Ertuğrul Özdağ 147
 Erzurumlu Darîr 144
 Eski Yazı Anahtarı 154
 Esmâ-i Nebevî 144
 Esmâ'ü'l-Hüsnâ Şerhi 142
 Esrar Dede 162
 Esrar Dede Tezkiresi 162
 Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fi
 Ulemâ'i'd-Devleti'l-Osmâniyye 162
 Evliya Çelebi 150
 Eyyühe'l-Veled 151

F

- Fahreddîn-i Irâkî 142
 Faik Reşit Unat 150, 166
 Fâlnâme 143
 Faslü'l-Hitâb 156
 Faslü'l-Kitâb 156
 Fatih 157, 159
 Fatih Sultan Mehmet 148, 153, 158,
 159, 160, 166
 Fazıl Ahmed Paşa 164
 Fazilet-i Savm 141
 Faziletname-i Ayasofya 147
 Fetevâ-yı Alî 147
 Fetihname-i Kamanîçe 149
 Fevâ'idü'l-Kiber 137
 Fevzi Kurtoğlu 165
 Feyzullah Efendizâde Seyyid Mustafa
 164
 Fezleke 166
 Figânî 93, 158
 Fihrist-i İbn-i Nedîm 156
 Friedrich Giese 165
 Fuat Köprülü 157

Fuzûlî 37, 51, 54, 84, 89, 90, 93, 94, 95,
96, 97, 101, 102, 103, 104, 105, 106,
107, 108, 109, 117, 133, 135, 137,
138, 145, 146, 148, 151, 157

G

Galatât-ı Hafîd 141
Garâ'ibü's-Sıgar 135, 136, 137
Gazavatnâme-i Mihaloğlu Ali Bey 149
Gazavatnâme-i Sultân Murâd İbn-i
Mehmed Hân 149
Gelibolulu Âlî 146, 149, 156, 166
Gelibolulu Zaîfî 149
Gelibolu Şehrengîzi 149
Genç Osman 159
Geyik Destanı 145
Gibb 167
G.M.Meredith Owens 159
Gül-i Sad-berg 146
Gül-i Zibâ 163
Gülşen-i Mülûk 163
Gülşen-i Şu'arâ 158
Gülzâr-ı Ma'nevî 142
Gülzâr-ı Savâb 154
Güvâhî 151
Güvercin Destanı 145

H

Hacı Tevfik 161
Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmîleti'ş-Şakâ'ik
163
Hadâ'iku'r-Reyhân 162
Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik 162
Hadîkatü'l-Cevâmî 152
Hadîkatü'l-Mülûk 163
Hadîkatü'l-Vüzerâ 163
Hadîkatü'r-Rüesâ 165
Hadîkatü's-Süedâ 148
Hâfız-ı Şîrâzî 92, 132
Hakâ'iku'l-Beyân fî Tercemeti Şakâ'i-
kî'n-Nu'mân 162
Hâkânî 146
Halîfetü'r-Rüesâ 165
Halîkatü'r-Rüesâ 165

Hallâl-i Müşkilât 155
Hamdî 146, 158
Hamdullah Hamdî 153
Hamîletü'l-Küberâ 165
Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ 165
Harun Tolasa 167
Hasan Basrî 146
Hasan Beyzâde Ahmed 166
Hasan Beyzâde Tarihi 166
Hasan Çelebi 160
Hasîb Efendi 144
Hasibe Mazioğlu 144, 150
Hâşim 149
Hâşim Bey Mecmuası 153
Hatiboğlu 146
Hâtîmetü'l-Eş'âr 161
Hattat Hâfız Osman 154
Hatun Destanı 145
Havva 143
Hayâlî 158
Hayâlî Bey 138
Hayyâmpûr 157
Hazret-i Peygamber 23, 49
Heşt Bihişt 157
Hızır 28, 41, 64, 123
Hızır Beg 158
Hicretü'n-Nebî 145
Hilye-i Enbiyâ 144
Himâye-i Etfâl 146
Hoca Mesûd 157
Hoca Sâdeddîn 166
Hulâsatü'l-Hakâyık 145
Hurşid-nâme 156
Hurûf-ı Mukatta'ât 142
Hüseyn Ayan 156
Hüseyn Kâzım 167
Hüseyn Râmiz 160
Hüseyn Remzi 146
Hüseyn-i Baykara 135, 157
Hz. Âdem 23, 50, 95, 118, 126, 143
Hz. Alî 97
Hz. Âsâ 82, 83, 84, 95, 102, 122, 126,
143
Hz. İbrâhîm 23, 57, 95
Hz. İsmâil 23

H. Muhammed 53, 57
 H. Mûsâ 23, 28, 35, 102, 118, 143
 H. Nûh 23, 81, 95, 143
 H. Ömer 117, 140
 H. Peygamber 49, 50, 53, 54, 55, 57,
 59, 81, 83, 95, 102, 144, 145
 H. Süleymân 103, 113, 128
 H. Yûsuf 107, 122

I

I. Ahmed 159, 160, 166
 II. Beyazid 157, 158, 159, 160, 165,
 166
 III. Ahmed 149, 160, 163
 III. Mehmed 160, 166
 III. Murad 158, 159, 160, 166
 III. Osman 163
 II. Murad 157, 158, 159
 II. Mustafa 160, 163
 II. Osman 166
 II. Selim 158, 159, 160, 166
 I. Mahmud 161
 I. Mustafa 166
 İsâ 47, 89, 90
 I. Selim 157
 İstîlâhât 155
 İstîlâhât-ı Edebiyye 156, 167
 İstîlâhât-ı Meşâyih 156
 İstîlâhât-ı Sûfiyye 155
 İstîlâhât-ı Şi'riyye 167
 IV. Murad 143, 160

İ

İbn-i Kemal 147
 İbn-i Sînâ 152
 İbnülemin Mahmud Kemal İnal 162,
 164
 İbrâhîm Hanîf 146
 İbrâhîm Nâîlî 165
 İdrîs-i Bitlisî 166
 İhsan Mahvî 162
 İlm-i Kelâm 142
 İlmiyye Sâlnâmesi 164
 İlyas 28

İmâm-ı Gazâlî 151
 İncil 141, 143
 İskender 28
 İskender-i Zülkarneyn 28, 103, 111
 İskendernâme 148
 İslâmî Türk Edebiyatında Kırk Hadis
 146
 İsmâîl Fennî 149
 İsmâîl Hakkı Ertaylan 143
 İsmâîl Hamî Danişmend 164
 İsmâîl Rûsûhî-i Ankaravî 146
 İsmail Ünver 144
 İzahlı Osmanlı Tarihi 164
 İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi 165
 İzmirli İsmâîl Hakkı 142

K

Kâbûs-nâme 156
 Kadı Burhâneddin 34, 65, 69, 70, 85,
 88, 90
 Kâfile-i Şu'arâ 161
 Kâfzâde Fâizî 159, 160, 161
 Kalem Güzeli 154
 Kâmûs Tercümesi 155
 Kanunî Sultan Süleyman 143, 157,
 158, 159, 160, 162, 166
 Karabaş Tecvidi 142
 Kara Davud 144
 Karamanî Mehmet Paşa 158
 Kara Şemseddîn-i Sivasî 146
 Karsîzâde Mehmed Cemâleddin 165
 Kârûn 28, 118
 Kastamonulu Şâdî 148
 Kâtip Çelebi 158, 166
 Kavanoz Ahmed Paşa 163
 Kemâlî Divanı'ndan Aşk Sızıntıları 107
 Kemâlpaşazâde 155, 158, 166
 Kemiksizzâde Mustafa Safvet 161
 Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-'Ulemâ
 156
 Kesikbaş Destanı 145
 Keşfü'z-Zünûn 156
 Keşşâf 142
 Kınalızâde Hasan Çelebi 159
 Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiresi 159

Kınalızâde Tezkiresi 159
 Kırk Hadis 146
 Kısâsü'l-Enbiyâ 143
 Kıssa-i Mukaffâ 145
 Kirdeci Ali 145
 Kitâb-ı Hamdiyye 146
 Kitâb-ı Mahbûbiye 146
 Kitâbu Evsâfi Mesâcidi'ş-Şerife 150
 Koca Ragıp Paşa 164
 Köstendilli Şeyhî 146
 Kuloğlu Mustafa 143
 Kur'an 89, 143, 147, 153, 154, 155
 Kur'an-ı Kerim 141, 142
 Kutadgu Bilig 151
 Kühû'l-Ahbâr 166

L

Lâmîi 158
 Latîfi 146, 158, 160
 Leylâ 70
 Lutfi 136, 137
 Lutfullâh Halîmî 155

M

Mahmud Paşa 158
 Mahmut Yazır 154
 Marzubân-nâme 156
 Mecâlisü'n-Nefâ'is 157
 Mecma'u'l-Havâs 157
 Mecnû'atü't-Terâcim 161
 Mecnûn 70
 Mehmed Hafid 165
 Mehmed İzzet 165
 Mehmed Riyâzî Efendi 159
 Mehmed Süreyya 164
 Mehmed Tevfik 161
 Mehmed Zeki Pakalın 164
 Mehmet Hatiboğlu 143
 Mehmet Köymen 166
 Mehmet Lutfi 145
 Mehmet Zeki Pakalın 167
 Mektûbîzâde Abdülaziz Efendi 164
 Menâkıb-ı Çehâr-Yâr-i Güzîn 146
 Merdümî 143

Mertol Tulum 148
 Mesîhî 149, 158
 Mesnevî 89, 96, 99, 107, 140, 146, 155
 Meşâ'irü'ş-Şu'arâ 159
 Mevlânâ 89, 96, 99, 144, 158
 Mevlevî Şairleri 162
 Mevzû'atü'l-Ulûm 153
 Meylî 158
 Miftâhü'l-Fütûhât 146
 Mihrî Hatun 158
 Mimar Sinan 150
 Miraçnâme 145
 Mirkâtü'l-Edeb 155
 Mirsâdü'l-'İbâd 156, 157
 Mîrzâzâde Sâlim 160
 Molla Câmî 146
 Molla Şemseddîn-i Fenârî 164
 Muallim Cûdî 95
 Muallim Nâci 156, 167
 Mucîb Tezkiresi 160
 Muhammediye 110, 144
 Muhammed Pârsâ 156
 Muharrem Zeki Kur 143
 Muhibbî 95, 138, 159
 Muhtesibzâde Belgratlı Mehmed Hâkî
 162
 Muhyiddîn İbnü'l-Arabî 95
 Mûsâ 89
 Mustafa Beyânî 159
 Mustafa Mucîb 160
 Mustafa Naîmâ 166
 Mustafa Necati Bursalı 145
 Mustafa Safâyî 160
 Mustafa Tahralı 145
 Müminzâde Seyyid Ahmed Hasîb 164
 Münevver Ayaşlı 150
 Müstakimzâde Süleymân Sâdeddîn
 164, 167
 Mütercim Âsım 155

N

Nâbî 146, 149
 Nâhid 98
 Nahîfi 134
 Nâ'ilî 63, 96

Nâil Tuman 162
 Naîmâ Tarihi 166
 Nâmık Kemâl 134
 Nasihatü'l-Vüzerâ 150
 Nâşid 129
 Na't-ı Ahmediye 144
 Nâyî Osman Dede 145
 Nebukadnezar 103
 Necâtî 89, 90, 100, 157, 158
 Necip Asım Balhasanoğlu 165
 Necip Fazıl Kısakürek 145, 146
 Necmeddin-i Dâye 156, 157
 Nedîm 100, 124, 125, 126, 127, 128,
 143, 149
 Nemrud 103
 Nesâyihü'l-Mülûk 150
 Nesâyimü'l-Mahabbe min Şemâyi-
 mi'l-Fütüvve 157
 Neşâtî Ahmed Dede 144
 Neşrî Mehmed 166
 Neşrî Tarihi 166
 Nevevî 146
 Nev'î 118, 119, 120, 121, 122, 123,
 124
 Nev'îzâde Atâyî 163
 Nevşehirli Damat İbrâhîm Paşa 163
 Nihal Atsız 166
 Nihat Çetin 156
 Nişancı Tarihi 166
 Nuhbetü'l-Âsâr fi Fevâ'idi'l-Eş'âr 161
 Nuhbetü'l-Âsâr li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr
 160
 Nuhbetü'l-Âsâr min Fevâ'idi'l-Eş'âr
 160
O
 Osman Gazi 162, 163, 165, 166
 Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar
 164
 Osmanlı İmparatorluğu'nda Kaptan
 Paşalar 165
 Osmanlı Müellifleri 162
 Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri
 150
 Osmanlı Şiiri Tarihi 167

Osmanlı Tarihnevîsleri ve Müverrihleri
 165
 Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri
 Sözlüğü 167
 Osmanlı Tarih ve Müverrihleri 165
 Osmanlı Türklerinde İlim 152
 Osmanzâde Ahmed Tâib 163, 164
 Osmanzâde Tâib 146, 163

Ö

Ömer Nasuhi Bilmen 142
 Ömer Ziyaeddin Sedefî 146

P

Peçevî İbrâhîm 166
 Peçevî Tarihi 166
 Pendnâme 151

R

Ramazanzâde Nişancı Mehmed Efendi
 166
 Râmî Paşa 163
 Ravzatü'l-Küberâ 164
 Reşahât-ı Aynü'l-Hayât 147
 Rihletî 146
 Rıza Tezkiresi 160
 Riyâzu'n-Nukabâ 165
 Riyâzü'ş-Şu'arâ 159
 Rûhî 158
 Rûhü'l-Gidâ 153

S

Sâdeddin Nüzhet Ergun 162
 Sâdıkî-i Kitâbdâr 157
 Sâdık Vicedânî 147
 Sa'dî-i Şîrâzî 108, 119, 132, 133, 134
 Sad Kelimât-ı Çâr-Yâr-ı Güzîn 146
 Sad Kelimât-ı Hz.Ali 146
 Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa 164
 Sadreddin 145
 Sadreddin-i Konevî 158
 Safâyî Tezkiresi 161
 Sâ'ib-i Tebrizî 72
 Sa'î Mustafa Çelebi 150

Sâlim Tezkiresi 160, 161
 Sami Yeşil 155
 Sanâyi'-i Şi'riyye 167
 Sefînetü'l-Vüzerâ 165
 Sefînetü'r-Rüesâ 165
 Sehî Bey 157, 158
 Selânîkî Mustafa 166
 Selânîkî Tarihi 166
 Selîmnâme 148
 Semâhâne-i Edeb 162
 Sergüzeştname 150
 Seyrekzâde Mehmed Âsım 160
 Seyyid Abdülfettâh Şefkat 161
 Seyyid Mahmud Efendi 165
 Seyyid Salih Ahmed Dede 162
 Seyyid Vehbî 149
 Sıhhat-âbâd 146
 Sicill-i Osmânî 164
 Silahdâr Tezkiresi 161
 Silahdârzâde Mehmed Emin 161
 Silsiletü'l-Âsafıyye fî Devleti'l-Hâkâniyyeti'l-Osmâniyye 164
 Silsiletü'l-Celvetiyye 147
 Sinan Paşa 158
 Sirozlu Ahmed 143
 Siyakat Anahtarı 154
 Sohbetü'l-'Uşşâk 146
 Solakzâde Mehmed Hemdemî 166
 Solakzâde Tarihi 166
 Son Asır Türk Şairleri 162
 Son Sadrazamlar ve Başvekiller 164
 Steingass 141
 Sultan İbrâhîm 166
 Sultan Veled 158
 Sûrnâme 149
 Suyolcu Mehmet Efendi 154
 Süheyl Ünver 152
 Süleymân Çelebi 144
 Süleymân Fâik 164, 165
 Süleymân İbn-i Davud 143
 Süleymân Nahîfî 99, 141, 145
 Süleymânnâme 148
 Sünbülzâde Vehbî 94

Ş

Şâhidî 155
 Şâhidü'l-Müverrihîn 161
 Şâtibî 142
 Şefkat Tezkiresi 161
 Şehâbeddîn-i Sühreverdi 156
 Şehnâme-i Sultân Selîm 148
 Şehrîzâde Mehmed Sa'îd 163
 Şehzâde Beyazîd 159
 Şehzâde Korkud 157, 158, 159
 Şehzâde Mehmed 159
 Şehzâde Mustafa 159
 Şehzâde Selim 158
 Şehzâde Süleymân 19
 Şemseddîn-i Dâ'î 142
 Şems-i Tebrizî 146
 Şeyh Gâlib 63, 107, 129, 135, 138, 139, 162
 Şeyh Hamdullah 153
 Şeyhî 158
 Şeyhî Mehmed 163
 Şeyhoğlu Mustafa 156, 158
 Şeyhülislâm Ahmed Ârif Hikmet 161
 Şeyh Vefâ 158
 Şifâ 152
 Şîrin 125

T

Tâcü'l-Arûs 155
 Tâcü't-Tevârîh 166
 Tahir Demircioğlu 142
 Tahir Olgun 156, 167
 Târih-i Ebü'l-Feth 148
 Târih-i Şu'arâ-yı Mevleviyye 162
 Târih-i Vassâf 148
 Taşköprülüzâde 162
 Taşköprülüzâde Ebü'l-Hayr İsameddîn Ahmed 162
 Taşlıcalı Yahyâ 100, 101, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 125
 Tayyip Okıç 144
 Tefsîr-i Kebîr 142
 Tercüme-i Heşt Bihişt 166
 Tervihü'l-Ervâh 152

Teşrifâtü'ş-Şu'arâ 160
 Tetimmetü'ş-Şakâ'ikî'n-Nu'mâniyye
 163

Tevârih-i Âl-i Osman 166
 Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osmân 148
 Tevârih-i Mülûk-i Moğol 148
 Tevrat 141, 143
 Tezkiretü'l-Büldân 150
 Tezkiretü'l-Bünyân 150
 Tezkiretü'l-Ebniye 150
 Tıbb-ı Nebevî 146
 Tuhfe-i Nâilî 162
 Tuhfetü'l-Hüsnâ 146
 Tuhfetü'l-İslâm 143
 Tuhfetü'l-Mülûk 151
 Tursun Beg Tarihi 148
 Tursun Fakı 145
 Turuk-ı Aliyye 147
 Türk Şairleri 162

U

Uğur Derman 154
 Usûlî 146
 Uşşakîzâde Seyyid İbrâhîm Hasîb 163

V

Vak'ânüvis Esad Mehmed Efendi 161
 Vakâyi'u'l-Fuzalâ 163
 Vâmık 81
 Vecihî Paşazâde Kemal 146
 Vehbî 155
 Verd-i Mutarrâ 164
 Verdü'l-Hadâ'ik 164

Vikâye Tercümesi 142
 Visâlî 146
 Vusûlî 130, 132

Y

Yavuz Sultan Selim 158, 159, 160, 166
 Yazıcıoğlu Mehmed 110, 111, 144
 Yirmisekizçelebizâde Mehmed Sa'îd
 Paşa 163
 Yûnus Emre 159
 Yûsuf 46, 52
 Yûsuf-ı Hakikî 146
 Yûsuf Kâmil Paşa 164
 Yûsuf ü Zeliha 143
 Yûsuf Ziya Paşa 164
 Yümnî Mehmed Salih Efendi 160
 Yümnî Tezkiresi 160

Z

Zâtî 81, 149, 158
 Zebur 141, 143
 Zehrimârzâde Seyyid Mehmed Rıza
 160
 Zemahşerî 142
 Zeyl-i Devhatü'l-Meşâiyih 164
 Zeyl-i Hadîkatü'l-Vüzerâ 163
 Zeyl-i Halifetü'r-Rüesâ 165
 Zeyl-i Zeyl-i Devhatü'l-Meşâiyih 164
 Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr 160
 Zeynep Hatun 158
 Zeynep Korkmaz 156
 Zübdetü'l-Eş'âr 159
 Züleyhâ 52